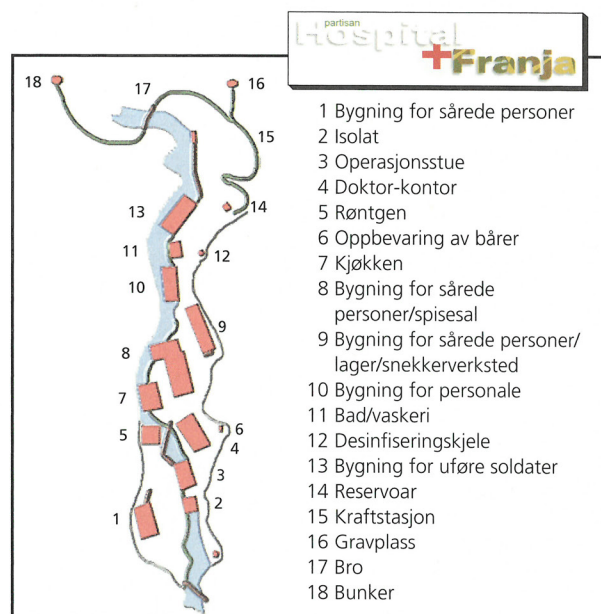


# Partisan- sykehuset Franja i Slovenia

«Dø om så det gjelder»

AV ELISABETH SWENSEN, PER STENSLAND OG BJØRN GJELSVIK

Den tyske terroren i Jugoslavia under annen verdenskrig var grusom. Av de 1,7 millioner mennesker som mistet livet her under krigen – ti prosent av befolkningen – ble mer enn tre fjerdedeler regelrett henrettet eller døde i konsentrasjonsleire. Partisanene under ledelse av generalsekretæren i kommunistpartiet Josip Broz (bedre kjent under sitt dekknavn Tito) tok ledelsen i motstandskampen og fikk bred støtte i befolkningen.



Vi hadde opprinnelig kjørt på måfå mot fjellene i nordvest – ut av Ljubljana, Slovenias optimistiske og påfallende ungdommelige hovedstad. Etter løsrivelsen fra det gamle Jugoslavia i 1991 er slovensk økonomi i støtet, ungdommen søker (og finner kanskje) lykken i byene. Forskjellene i levemåte mellom by og land øker raskt. Her oppe mot grensen til Italia var fortiden høyst nærværende. Vi passerte små landsbyer omgitt av dyrket mark mellom skogkledde åser og bratte fjell. Over alt så vi minnesmerkene fra annen verdenskrig, enkle stentavler med navn på krigsofre i alle aldre og av begge kjønn. Landsbybeboerne var få, navnene på døde endeløst mange og åpenbart beslektede. Den døsig

Monument over falne fra annen verdenskrig i en liten landsby



Gårdsplassen foran skiftestuen og operasjonsstuen ved inngangen til sykehuset



Skiftestuen



Inne i sovesalen



På partisan-sykehuset Franja var det politiske plakater og bilder av Tito og Stalin

sommeridyllen som ved første øyekast hadde minnet oss litt om norsk 50-tall ble tveetydig og uhyggelig. Alltid melder det samme spørsmålet seg. «Hva er da et menneske?»

I dette området og i denne sinnsstemningen fant vi deler av et svar, partisansykehuset Franja nær den lille byen Cerkno.

Det ble i løpet av annen verdenskrig etablert rundt 120 partisansykehus i Slovenia. Partisansykehusenes oppgave ligger i navnet: De skulle gi behandling og pleie til sårede partisanere i så trygge omgivelser som mulig. «Trygge omgivelser» i denne sammenhengen betyr «fysisk utilgjengelig og omgitt av venner som kan holde kjeft når det gjelder». Hospitalene ble bygget i raviner, fjellhuler og underjordiske grotter. De var bemannet med faglig dyktige og modige ildsjeler og var helt avhengige av lokalbefolkning-

ens lojalitet og praktiske hjelp. Man anslår det samlede tallet på behandlede pasienter i disse provisoriske sykehusene til ca. 15 000.

Franja – oppkalt etter sykehusets direktør dr. Franja Bojč – er ett av svært få partisansykehus som fortsatt er bevart i sin opprinnelige tilstand. Det ble bygget i 1943 for å ta seg av sårede og syke fra niende kompani i den slovenske partisanhæren. Sykehusets sentralenhet besto av de 13 brakkene som i dag er blitt museum. Brakkene er små og ligger bokstavelig talt klemt inn mellom bratte fjellsider. De ble bygget i tre, utvendig malt med kamuflasjedekor og innvendig tapetsert med gråpapir. Enheten omfattet blant annet operasjonsbrakke, røntgenbrakke og egen brakke for funksjonshemmede. Sykehuset anla også sin egen kraftstasjon i den lille elven som renner så å si under sykehuset!

Beliggenheten i den utilgjengelige Pasciakløften gjør sykehuset nærmest umulig å innta. Sårede partisaner fikk bind for øynene før de ble transportert til sykehuset. I tillegg var det et sinnrikt forsvarssystem ved inngangen til kløften på begge sider. Tyskerne angrep uten hell to ganger, men uten å lykkes og uten at sykehuset ble oppdaget. Til sammen 522 pasienter ble behandlet ved Franjasykehuset i løpet av krigen, av disse døde bare 61. Så kan man jo spekulere i årsakene til den overraskende lave mortaliteten: pre-hospital seleksjon? faglig dyktighet? pasientenes overlevelsessevne- og vilje? Medisiner og en del sanitetsutstyr ble skaffet til veie fra de vestlige allierte. Ellers ble det meste av ortopedisk utstyr laget i sykehusets eget verksted. Til alt overmål står det i den lille informasjonsbrosjyren: «The supply of other necessities of life was well organized and the hospital patients never experienced hunger. They were even offered enter-

tainment, fresh news and cultural events. From May 1944 onwards they issued their own bulletin, entitled 'Bolniski list' (Patient's Bulletin).»

Vi var de eneste turistene den dagen, og vi var uforberede på det vi skulle få oppleve. Først ruslet vi langs en elv på en sti som ble stadig smalere og brattere. Deretter klatret vi opp langs fjellsiden på trapper som er anlagt for turistene i ettertid mens vi forsøkte å se for oss samme manøver – uten trapper og med en såret partisan mellom oss. Innerst i kløften åpenbarte altså dette sykehuset seg i all sin imponerende enkelhet. Det var et stort øyeblikk og dertil en stor faglig opplevelse. Der landsbyenes stentavler med navn vitner om terror og lidelse, vitner de små hospitalbrakkene som til sammen utgjør Franja om mot, skaperkraft og solidaritet.

Har du kommentarer, reaksjoner eller spørsmål om artikkelen? Inspirerer den deg til å skrive noe selv? Ansvarlig redaktør for denne artikkelen har vært Ingvild Menes Sørensen. Kontakt henne på [ingmenes@online.no](mailto:ingmenes@online.no)

## Emnekurs i palliativ medisin for fastleger 22.–23. april 2004 i Bergen



**Kursarrangør:** Kontor for legers videre- og etterutdanning, Den norske lægeforening/Universitetet i Bergen, i samarbeid med Norsk forening for palliativ medisin.

**Kurskomité:** Dagny Faksvåg Haugen, Kompetansesenter i lindrende behandling Helseregion Vest, Jan Henrik Rosland og Eli Trefall, Sunniva Hospice, Haraldsplass Diakonale Sykehus.

**Temaer:** Hva er palliativ medisin? Smertebehandling. Symptomlindring. Fysioterapi. Erfaringer fra organisering av lindrende behandling i primærhelsetjenesten. Trygderettigheter og forskrivningsregler. Palliative tilbud. Kommunikasjon. Belastninger ved å arbeide med alvorlig syke og døende.

**Forelesere:** Gjesteforeleser, professor i palliativ medisin Sam Hjelmeland Ahmedzai, University of Sheffield. Øvrige forelesere fra Kompetansesenter i lindrende behandling Helseregion Vest, Haraldsplass Diakonale Sykehus og primærhelsetjenesten.

**Påmelding** innen 12. februar 2004 til: [koordinatorkontoret.bergen@legeforeningen.no](mailto:koordinatorkontoret.bergen@legeforeningen.no)  
Fullstendig kursprogram finnes i kurskatalogen på Legeforeningens nettsider [www.legeforeningen.no](http://www.legeforeningen.no) Palliativ medisin i allmenmedisin